

# نگاهی گنجینه‌های باستانی و هنری ایران

نصرت‌الله مشکوتی

عضو شورای عالی باستانشناسی

نموده‌اند سرزمین ایران را مرکز ماقبل تاریخ دانسته وفلات ایران را سرچشمه تمدن صنعتی عالم قدیم میدانند که بتدریج در اثر ارتباط ایران با اقوام دیگر تمدن باستانی آن بکشورهای دیگر راه یافته است.

بنابراین ایران از جنبه پیدایش صنایع خدمت بزرگی بدنیا نموده و نفوذ کاملی در عالم هنر و صنایع جهانی دارد.

(این نکته در ضمن کاوشهای علمی و تجارتي در کشور ایران و کشورهای مجاور ایران معلوم و صورت حقیقت یافته است.)

حفریات متمادی چندین ساله در خرابه‌های شوش و اراضی هفت تپه خدمات بزرگی بعالم تمدن و تاریخ نموده است، پیدایش آثار مختلفه ساختمانها، اشیاء و آلات سفالی رنگین منقش، مجسمه‌های استخوانی و گلی، ظروف گلی پخته، امهار گلی، الواح نوشته شده و هزاران نوع اشیاء دیگر باب بزرگی در تاریخ صنایع قبل از میلاد مفتوح و بطور کلی دامنه تاریخ صنعتی ایران را تا شش هزار سال قبل ثابت و محقق ساخته است.

حفریات تپه‌های سیالک (سه کیلومتری جنوب غربی کاشان) شامل کشف قدیمیترین آثار دوره حجر و ادوار بعد میباشد.

قبور قدیمی آن (تاکنون متجاوز از سیصد قبر درهای تپه بزرگ کشف شده) حاوی گنجینه زیبایی از آثار سفالی خام و پخته و منقش است و در بعضی طبقات این اراضی قدیمیترین آثار دوره حجر مانند تیرهای سنگی تراشیده و سیقلی بدست آمده، بطوریکه در نتیجه این حفریات معلوم شده است ناحیه سیالک جزء قدیمیترین اراضی فلات ایران محسوب میشود و از نظر آثار ماقبل تاریخ خدمت بزرگی بشناسایی تمدن آن دوره مینماید.

همچنین اراضی تپه حصار دامغان که مورد کاوش علمی واقع شده کاشف تمدن ممتازی است که متعلق بدو الی سه هزار سال قبل از میلاد است.

حفریات علمی تپه گیان یا ژیان نهاوند خدمتی دیگر

شناختن تاریخ تمدن ایران در ادوار پیش از تاریخ و ترقیات صنعتی آن در قرون گذشته بر تمام علاقمندان به میهن و هیئت اجتماع کنونی ایران لازم و واجب است.

آشنائی بر حدود وسیع ایران قدیم و مرزهای گذشته آن بهترین و قطعی‌ترین سند عظمت و وسعت ایران در اعصار گذشته است، تا آنجا که اطلاع داریم حدود ایران از زمان شاهنشاهی هخامنشی که از ۵۴۸ ق. م. شروع میشود رو بتوسعه کامل رفته، چنانکه وسعت ایران در زمان داریوش و خشایارشا از ماوراء ترکستان تا بلاد یونان و از هند تا حبشه بوده است (بغیر از شهادت تورات بنی اسرائیل و مورخین یونان الواح طلای دره عباس آباد همدان و الواح زرین و سیمین تاریخی که در گوشه جنوب غربی ایوان تالار کاخ آبدانه تخت جمشید کشف شده و در موزه ایران باستان است حدود قطعی ایران آنروز را بهمین طریق تعیین میکند) پیوسته در طول این مدت شاهنشاهی ایران برای حفظ مقام و اولویت سیاسی و وسعت آب و خاک خود با کشورهای مقتدر و همسایگان قوی دست و پنجه نرم نموده و با آنکه اغلب در معرض هجوم و تاخت و تاز و جولانگاه ارتش اسکندر و اعراب و چنگیز و هلاکو و تیمور واقع گردیده ریشه ملیت خود را حفظ نموده و عاقبت با تکیه بر خصائل نژادی و نیروی روحی از این میدان خطرناک مظفر و منصور درآمده است. شاهنشاهان کشورگشا، موقعیت جغرافیائی ایران، خصوصیات تجارتي آن، ارتباط با ملل عالم آنروزی و استعداد و نبوغ ذاتی مردمان این کشور موجب شده است که ایران باستان بیایه تمدن بسیار درخشانی نایل گردد که نمونه بعضی از آثار آن تمدن باستانی که امروز در مراکز گذشته و پایتخت‌های قدیم باستانی ایران مانند تخت جمشید، شوش و همگانه پابرجاست و قسمت اعظم آن در اعماق زمین و دل خاک نهفته و مخفی مانده است، حاکی بر عظمت ایران قدیم و علو مقام صنعتی و سپس ترقی مراحل مختلفه تمدن درخشنده ایران باستانی است.

در کتاب صنایع ایران مقاله‌ای بقلم دونفر از دانشمندان ایران شناس که تتبعات ذیقیمتی در تاریخ تمدن باستانی ایران



ظروف گلی از تپه حصار دامغان ۳۰۰۰ تا ۳۵۰۰ سال قبل از میلاد

کشور ایران، مانند دخمه دکان داود در نزدیکی سرپل زهاب کرمان که در آنجا صورت برجسته مردی در سنگ کنده شده در حال عبادت با لباس مادی که برسومی در دست دارد (برسم یا برسوم دسته‌ای از ترکه‌های درختی بوده که با برگ درخت خرما بهم بسته و موقع عبادت بدست می‌گرفتند). و همچنین دخمه نزدیک سرپل (بنام اطاق فرهاد) که ناتمام مانده است، دخمه نزدیک صحنه کرمانشاه و آثار ده نواسحق وند نزدیک کرمانشاه و بعضی آثار دیگر. لیکن دانشمندان باستانشناسی در نسبت این آثار بدوره ماد موافقت کامل بایکدیگر ندارند. از روی اشیاء دیگری که در حدود موصل و غیره بدست آمده می‌توان قضاوت صحیح درباره تمدن دوره مادی نمود ولی از همینقدر آثار کشف شده این نکته معلوم میشود که مادیها دارای تمدنی عالی بوده‌اند که در دوره‌های بعد مورد تقلید واقع شده‌است.

حفریات علمی و خاکبرداری در تخت جمشید (پایتخت شاهان هخامنشی که در مشرق جلگه زیبای مرو دشت کنونی واقع شده) موجب پیدایش آثار ذیقیمتی گردیده که در نتیجه انقلاب بزرگی در عالم صنایع ایجاد نموده است. اسناد تاریخی و آثار باقیمانده اشکانیان معرف تمدن و صنایع این سلسله میباشد، از نمونه آثار و نقوشی که در آشور و بیستون و کنار رودخانه فرات و معبد کنگاور (سرراه کرمانشاه بهمدان) و قصر کوه خواجه سیستان و اطالاری بدست

تاریخ تمدن عصر حجر می‌قلی نموده که تا حدی برای روشن نمودن مطالب صنعتی شوش مورد استفاده است. از کاوشهای دیگری که در اراضی ماهیدشت کرمانشاهان شده است آثار زیادی بدست آمده که قدمت آن اراضی را ثابت میکند.

حفریات علمی که در اراضی لرستان و دلفان بعمل آمده شامل کشف بهترین آثار برنز و مفرغ میباشد که اغلب دارای خطوط میخی بوده شامل راهنمای بسیار دقیقی برای کشف تاریخ آن اراضی و تمدن کهنسال آن ناحیه (متعلق بقرن پنجم یا ششم قبل از میلاد) نیز هست.

اشیاء تصادفی که از حدود مال امیر (ایذه کنونی) بدست آمده دال بر عظمت و تمدن بزرگ این ناحیه است. در اینجا علاوه بر آثار زیرخاکی مجسمه‌های بزرگ برتری که نمونه منحصر بفرد آن در موزه ایران باستان است، آثار فراوان دیگری نیز بدست آمده.

حفریات علمی در تورنگ تپه گرگان و تپه مرتضی‌گردد نزدیک تهران و خرابه های شهر ری، و کاوشهای علمی در چراغعلی تپه رودبار گیلان و تخت سلیمان آذربایجان غربی خدمات شایانی برونش ساختن تاریخ باستانی ایران قبل از اسلام نموده اند.

از دوره امپراطوری مادی در ایران اطلاعات کافی بدست نیامده جز آثار زیرخاکی و چند بنا و کتیبه در اطراف واکناف



زیادی را داراست. تاکنون آثار زیبایی مانند قصر شاپور آتشکده ودستون سنگی با کتیبه از زیر خاک بیرون آورده شده که از نظر معماری دوره ساسانی بسیار مهم و مورد توجه علاقمندان بصنعت معماری این عهد است.

عمارت سلطنتی اردشیر در فیروزآباد، بنای طاقستان در کرمانشاهان، طاق کسری در تیسفون و آتشکده های زیبا و متعدد و حجاری نقش رستم که مظفریت شاپور اول را بر امپراطوررم نشان میدهد، بهترین معرف مکتب صنعتی و معماری

آمده، درك پایه معماری و نقاشی و زینت کاری این دوره معلوم و ثابت میگردد. باضافه آثار زیادی از همین دوره در اراضی ایذه کشف شده است که دال بر پایه صنعتی دوره اشکانی نیز میباشد (مجسمه برنزی بزرگ که در موزه ایران باستان است از همین دوره است).

حفریات خرابه های شهر شاپور ساسانی مایه امیدواری زیادی درباره شناسائی تمدن و معماری اوائل عهد ساسانی نیز میباشد و بعلاوه این نقطه از لحاظ طبیعی و نظامی اهمیت

چپ: شوش ۴۰۰۰ پیش از میلاد

راست: از حفریات تل باکون ۳۵۰۰ قبل از میلاد





چپ : طرف مملای از شمال شرق ایران ۱۴ یا ۱۱ قرن پیش از میلاد

راست : طرف مملای از مارلیک قرن ۱۴ یا ۱۱ قبل از میلاد

شهرستان کاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
رتال جامع علوم انسانی

و اکناف کشور در قراء و قصبات ، مرزها ، کوهها ، کنار رودخانهها و در دل سنگها نقش بسته و بیادگار از قدیمترین ادوار تاریخی باقی مانده اند که هر کدام بزبان حال بر عظمت ایران و تاریخ پرافتخار صنعت آن گفتگو و شهادت میدهند . آثار تاریخی در حکم درر شاهوار گرانبهایی است که از مفاخر ملی و سرمایه های جاودانی ایران بشمار رفته ، باید در حفظ این مآثر که اسناد موقق تاریخ تمدن و صنعت و نماینده ترقی و افکار مردمان گذشته این آب و خاک است از صمیم قلب کوشید ، میراثی است که از نیاگان و اجدادمان بما رسیده است و لازم است آنطور که باید و شاید در حفاظت و وصیانت

و روح جوانمردی و سلحشوری این سلسله که از بزرگترین سلسله های تاریخی ایران است ، میباشد . همچنین کاوشهای علمی و تجارتمی دیگری که در اراضی نزدیک شهر نیشابور خراسان و داخل شهر ساوه و کاشان شده است پرده های زیادی از تاریخ صنعتی ایران (مخصوصاً کاشی سازی) در دوره های اسلامی برداشته است . گذشته از این اطلال و مواقع قدیمی که بنام اماکن تاریخی نامیده میشوند و هر کدام سهم بزرگی را در مقام صنعتی و تاریخی ایران دارا هستند و مختصری از اهمیت آنها گفتگو شد ، آثار دیگری بنام ابنیه تاریخی و قدیمی در تمام اطراف



خارای کوه رحمت، گوشه‌ای از مناظر ایران قدیم و ملل تابعه و مراتب اطاعت و عبودیت و شاهپرستی خود را برای همیشه نقش فی‌الحجر ساخته‌اند، از این رو است که افراد ایرانی خدا، شاه، و میهن را شعار و مورد پرستش خود قرار داده‌اند و این خصلت روحی نسل بعد نسل بفرزندان کنونی رسیده است. هنوز پس از گذشتن هزاران سال آرامگاه کورش در بازارگاد مورد ستایش ایرانیان و بالخصوص ساکنین مجاور آن آبادی است همانطور که شاهنامه فردوسی - دیوان غزلیات حافظ - بوستان و گلستان سعدی و غیره مجموعه گرانبهائی از مفاخر ملی و ادبی ما را تشکیل میدهند و در متون آنها نغمه و ترانه‌های ملی و رزمی و در اخلاقی ثبت است، همینطور ابنیه تاریخی و آثار قدیمی ایران هم مفاخر بس ذقیمت و مشهوری هستند که در راه تکمیل خدمات صنعتی قوم ایرانی

این مواریت گرانبها همت گمارده شود. آثار با عظمت تخت جمشید - ستونهای سنگی زیبا - کتیبه‌های میخی، مجسمه‌های سنگی و نقوش برجسته دیگر آن مفاخر گویا و مشهوری هستند که سزاوار است مورد پرستش نسل کنونی واقع شود و بدارا بودن آنها مباهات و افتخار نماید. تخته سنگ تاریخی تخت جمشید که مزین بنقوش برجسته داریوش و خشایارشا و وزیر و خدمتگذار و پاسداران سلطنتی است از افتخارات جاودانی عالم صنعتی و فضیلت ذاتی ایرانیان است، این تخته سنگ بزرگترین درس شاهپرستی و تجلیل مقام پادشاهی را بما میدهد. در تمام نقوش برجسته تخت جمشید و سایر آثار این دوره عظمت ایران دوره هخامنشی (خداپرستی - شاه دوستی - عشق و علاقه بمفاخر ملی) دیده میشود که از راه تراش سنگ



قسمتی از جام طلای حسنلو قرن ۱۳ یا ۱۱ پیش از میلاد



نقش نیم برجسته نقش رستم

از این رو است که عشاق صنعت و ایران شناسان بیگانه عاشق این آب و خاک و صنایع آن بوده هستند، و پیوسته در ابراز حس ایران پرستی بر یکدیگر غلبه جسته و یادیده احترام باین کشور جاویدان نگریسته و چراغی که هرگز نمیمیرد در دل آنها روشن شده و در تکریم میهن و اهل آن فروگذار نمی نمایند. سرزمین ایران از قدیم الایام پدارا بودن آثار زیبا شهرت داشته، بطوریکه ایران و آثار ایران با معنی زیبایی مطلق مراد شده است از این رو است که باید بهر وسیله و زبان و بیان شده منزلت و مقام آثار تاریخی و عظمت ایران باستانی و مجد و جلال دیرین آنرا گوشزد نمایند تا از این راه حس احترام بآثار گذشته در نهادها جای گرفته و در حفاظت آنان قدم مؤثری برداشته شود. باتوجهات و اوامری که شاهنشاه محبوب و معظم در باب میانت و حرست و تعمیر ابنیه تاریخی صادر و مبذول میفرمایند امید است که بزودی تعمیر ابنیه تاریخی کشور که یادگار نیاگان و سرمایه فخر و مباهات و غرور ملی است بی بهترین صورتی انجام پذیرد - تا در پرتو هزاران هزار اصلاحات اساسی دیگر افتخار این خدمت بزرگ نصیب دوره درخشنده کنونی گردد.

و نفوذ تمدن ایران در خارج شاهد و دلیل کافی نیز میباشد. ابنیه اوائل دوره اسلام و زمان ساسانیان و غزنویان و سلجوقیان که قسمت مهمی از ابنیه تاریخی ایران را تشکیل میدهند حاوی نکات معماری و شاهکارهای فنی و تزیینات و گچ بری و نقوش و کاشی کاریهای ذقیمتی میباشد که از نظر صنایع قدیمی منزلت بزرگی را دارند و در خلال این ابنیه شیوه و سبک خالص معماری ایرانی و روش پسندیده صنعتی آن نمایان و آشکار است.

آثار دوره مغول و تیموریان و صفویه که در سرتاسر این کشور پهناور بیادگار مانده بهترین شاهد پیشرفت و عظمت فکری و نیروی صنعتی ایرانیان در دوران اسلامی است که دنیای صنعت و هنر بوجود همین آثار ایرانی و هنرهای زیبا و صنایع ظریفه آن افتخار و مباهات مینماید.

بدین جهت کشور عزیز و میهن ما ایران سرزمینی است که بسی از رشتههای فروزنده هنرهای زیبا و فنون مختلفه از خاطر مردمان دانشمند و عارف این آب و خاک سرچشمه گرفته و بکشورهای دیگر جاری و ساری شده است.